

МЕЖДУНАРОДНА НАУЧНА КОНФЕРЕНЦИЯ „1010 ГОДИНИ ОТ СМЪРТТА НА БЪЛГАРСКИЯ ЦАР САМУИЛ. САМУИЛОВА БЪЛГАРИЯ – ИСТОРИЯ И КУЛТУРА“

Проф. д-р Георги Н. Николов
Македонски научен институт

По инициатива на Македонския научен институт, съвместно с Българската академия на науките, Софийския университет „Св. Климент Охридски“ и Община Петрич бе подготвена, организирана и проведена международна научна конференция в памет на цар Самуил († 6 октомври 2024). Проявата бе насърчена от президента на Република България Румен Радев и бе осъществена с финансовата подкрепа на Министерството на културата на Р България. За нейното провеждане изключително важна роля изигра любезното домакинство на Община Петрич и на Историческия музей в града. За организацията на форума много допринесоха кметът на общината Димитър Бръчков, както и неговите сътрудници в лицето на Нина Попова, Катя Стоянова, Надя Василска-Бегинова, Кирил Танушев, Методи Бисерков и служителите от местния музей.

Международната научна конференция се вписва в проявите на националното честване „1010 години България помни цар Самуил“, осъществени на територията на община Петрич. На 5 октомври 2024 г. участниците в конференцията присъстваха на възпоменателна вечер „Памет за Самуил“, проведена в Националния парк-музей „Самуилова крепост“. В началото бе представен литературно-музикалният спектакъл с участието на петричките ансамбли „Македонци“, „Хераклея“, сдружение „Млад планинар“ и ансамбъл „Елици“ от София. Негово светейшество Даниил, Патриарх Български и Митрополит Софийски, отслужи заупокойна молитва в памет на Самуил и неговите воители. Вечерта завърши с тържествена заря-проверка с участието на Националната гвардейска част и Трето бригадно командване – Благоевград. Речи произнесоха кметът на община Петрич и президентът на Република България. Вечерта завърши с поднасяне на венци и цветя

пред паметника на цар Самуил от държавни и обществени организации, от български политически партии и от граждани. На тържествените прояви присъстваха хиляди хора от Петрич и околните села.

Международната научна конференция бе проведена на 6 октомври 2024 г. в залите на Историческия музей – Петрич. Водещ на нейното откриване и първо заседание бе известният журналист от Българската национална телевизия Бойко Василев. Домакинско приветствие към участниците прочете Димитър Бръчков. Специален поздравителен адрес от президента Румен Радев прочете Илин Димитров – секретар на държавния глава по образование, наука и туризъм. В него между другото се отбелязва следното: „Вярвам, че научните изследвания, които ще се представят на конференцията, ще затвърдят познанията и разбиранията на обществото за управлението на цар Самуил и влиянието на Самуилова България върху историческото развитие на Балканите. Убеден съм, че работата на всички участници ще продължи да очертава контурите за написването на цялостна история на Самуилова България – значимо предизвикателство пред съвременната българска наука“. Приветствия към участниците в научния форум произнесоха чл.-кор. Стефан Хаджитодоров – заместник-председател на Българската академия на науките, и доц. д-р Христо Попов – директор на Националния археологически институт с музей – БАН.

Конференцията започна работа с пленарен доклад на световноизвестния немски византинист проф. Петър Шрайнер (Кьолнски университет, Германия) на тема „Цар Самуил и неговата епоха в приписките на софийския ръкопис на Йоан Скилица“. Авторът е добре познат на читателите на сп. „История“ с публикациите си в него напоследък¹. В резултат на дълголетната си работа с ръкопис на Хрониката от Йоан Скилица (Национален исторически музей – София, Инвентарен № 29202/216) П. Шрайнер вече направи някои предварителни публикации (Schreiner [2001], 26 – 31; Schreiner 2018a, 135 – 142; Schreiner 2023a, 417 – 423). Няколко са по-важните изводи, които той представи на конференцията в Петрич. В полетата на посочения ръкопис са направени 335 приписки, които са дело на един човек (анотатор). Техният автор използва много редки термини и очевидно е бил личност с високо литературно образование и голяма начетеност. Най-вероятно това е бил архиепископът на автокефалната Българска църква в Охрид – Теофилакт (1090/1092 – след 1008). Анотаторът е знаел името на комит Никола и неговите четирима синове. Една интересна особеност в бележките на Теофилакт е, че той нарича Самуил βασιλεὺς, за разлика от Скилица, който го характеризира с обичайната за българските владетели титла – ἄρχων. Сред другите бележки следва да се отбележат и тези за убийството на цар Йоан-Владислав (февруари 1018 г.) и за въстанието на Петър Делян (1040 – 1041).

Първото заседание започна с доклада на проф. д-р Георги Н. Николов (Македонски научен институт, България) *„Самуилова България (971 – 1041): название, хронологични граници, териториален обхват и политическо съдържание“*. Авторът изясни главните характеристики на понятието Самуилова България, като посочи, че личността на цар Самуил (997 – 1014) и неговите деяния в най-голяма степен олицетворяват същността на протеклите през този период исторически процеси и събития. Фигурата на Самуил и като военачалник, и като цар е намерила място в българската историческа памет и е спомената в многобройни чужди извори.

Проф. д-р Мария Йовчева (Софийски университет „Св. Климент Охридски“) прочете доклад на тема *„Култът към св. Ахил Лариски (Преспански) според свидетелствата на средновековната южнославянска богослужебна книжнина“*. Тя се съсредоточи върху първия етап на култа към св. Ахил сред южните славяни, чието начало е положено, след като цар Самуил пренася мощите му от Лариса като ценен военен трофей (985/986 г.). Привлечените писмени извори показват, че както и при други „българизирани“ светци във вековното честване на св. Ахил се преплитат две главни тенденции – византийска и домашна. Представената обща вековна картина на гръцките богослужебни текстове от IX в. до днес, свързани с двата основни византийски центъра на култа – Константинопол и Лариса, показва, от една страна, постоянното обновяване и актуализиране на почитта към светеца, а от друга – варирането в типа на светостта му (светител или преподобен отец). Издигането на св. Ахил като закрилник на Самуиловата държава и небесен патрон на Българската църква бе обяснено в културно-историческия контекст на X в. М. Йовчева проследи функционирането на култа в българска среда според оцелелите сведения от три типа южнославянски писмени паметници. Докато в календарите на български и сръбски апостоли и евангелия се засичат византийската и славянската линия на почитането му (в титулуването и в някои добавки в заглавията), то в пролозите житията на светеца възпроизвеждат точно гръцките оригинали, без маркери за българската почит или за владетелския принос в нея. Акцентът в доклада пада върху службата за светеца, разпространявана в двете версии, които са регистрирани в общо 10 южнославянски минея. Тъй като службата е съставена от три типа химнографски текстове: преведени, оригинални и адаптирани, за усвояването на св. Ахил като български покровител свидетелстват две адаптирани преводни песнопения. Приведени бяха аргументи в полза на мнението, че двете версии произлизат от една усложнена тържествена старобългарска служба, възникнала през последните десетилетия на X в., която в по-късната трансмисия се разделя в две разклонения. Въз основа на търновския произход на разгледаните минеи

(или на техните протографи) бе разискван и въпросът каква е ролята на столицата на възобновеното Българско царство за съхраняване на култа към преспанския светител. Изказано бе предположението, че почитането му е наследено от старобългарската епоха чрез текстовете за него в състава на различните богослужебни книги, но най-вероятно светецът вече е възприеман не като общобългарски покровител, а по-скоро символизира приемствеността с българския светителски репертоар от X в. и олицетворява континуитета между Преспа/Охрид и Търново, т.е. между ранносредновековното Българско царство и възобновеното Българско царство.

Докладът на доц. д-р Кирил Маринов (Лодзки университет, Полша) *„Проходи, укрепления, обитатели: българските планини по време на войната с Комитопулите в светлината на византийските извори“* бе представен в четири части: „География и пътища“, „Фортификации“, „Българската стратегия“, „Характеристика на българите“. Авторът отбеляза, че византийските автори споменават трудоемкостта на придвижването по българска територия, т.е. тесните и стръмни пътеки и склонове, труднопроходими места, гранични височини, които водят към вътрешността на държавата и отделните крепости, т.е. планинските проходи са възприемани едновременно като входи и изходи във и от българската територия. Планините са непроходими, долините им са гористи и пълни с пропасти и неравности, бездни, скали, а достъпът към тях е възможен единствено по определени пътища. Българските фортификации допълнително затруднявали ромеите. По време на българо-византийския военен сблъсък от последната четвърт на X и първите две десетилетия на XI в. император Василий II (976 – 1025) бил принуден след завладяването на дадена твърдина или да я унищожи, или да остави в нея силен гарнизон от ромейски войници, дори по този начин да намалявал числеността на действащите в полето собствени отряди. Анализът на изворите дава ясна представа за стратегията на българите, умело използващи военните преимущества над придвижващите се в по-ниското византийци, преимущества, които им осигурявали възвишенията и планинските масиви – те най-вече устройват срещу враговете си засади, атакувайки ги от по-високите бойни позиции. В изворите се появява също и характеристика на самите българи, в това число и на техните владетели – бунтовни, безумни варвари, надменни, диви, с безчовечна природа, дишаща убийство, жестокости и безмилостни в своите начинания, яростно опустошаващи византийските територии и по-голявено избиващи императорските войници. Авторът илюстрира своите заключения с много примери от византийските извори.

Чрез конферентна видеовръзка проф. д.и.н. Дмитри Поливянни (Ивановски държавен университет, Русия) прочете своя доклад *„Цар Самуил и неговото време в руската средновековна историопис“*. Авторът предс-

тави много сведения от руската средновековна хронистика, които съдържат информация за цар Самуил. Това е един не докрай изяснен въпрос и публикацията на този доклад би обогатила значително изворовата база за Самуилова България. Руски средновековни книжни паметници съдържат само откъслечна информация за събитията на българо-византийско противоборство в края на X и началото на XI в. и почти не споменават самия Самуил, с изключение на два примера. Първият пример се отнася до първия мащабен византийски исторически труд – „Кратка хроника“ на Георги Амартол, създадена през последната четвърт на IX в. и неведнъж допълвана от други хроники. В края на X и първата половина на XI в., т.е. по времето на българо-византийския двубой или след него, хрониката била преведена на старобългарски. Установено е, че от втората половина на XI в. започва древноруска традиция Хрониката на Георги Амартол да става основа за съставяне на т.нар. хронографи – съчинения върху световна история. Едно такова съчинение е „Летописец Елинский и Римски“. В няколко преписа и в двете редакции на тази творба са направени около 20 интерполации, които последователно заменят в текста името на българския цар Симеон с онова на Самуил. Според българския учен Димитър Пеев интерполациите са направени в България (Пеев 2012, р. 22) Във всеки случай, заглавието „А се брань болгарская“ във втората редакция на Летописеца е руска интерполация и с най-голяма вероятност се отнася към преправения текст. Вторият пример: българският цар Самуил и неговите борби срещу империята на Василий II попадат в обсега на руската историопис със среднобългарския превод на Хрониката на Константин Манаси, който не преминава в руската книжнина като цялостно съчинение, и от хрониката на Йоан Зонара (т.нар. Паралипомен на Зонара), откъдето се взима материал за исторически сведения за българи и ромеи в състава на т.нар. Руски хронограф. Първата му редакция от 1512 г. (датата е условна) е свързана с Йосифо-Волоколамския манастир по време на московския княз Василий III, баща на Иван IV (1490 – 1533). Повествованието за царуването на император Василий II съдържа разказ за завоюването на България. Пасажът с името на Самуил има за основа Манасиевата хроника с българските допълнения, но не следва текста ѝ буквално, а го допълва със сведения от други извори: „Василий не веднъж, но два пъти победи царя на българите, името му бе Самуил, и завладя градовете му Бдин, и Плиска, и Велики Преслав, и Малък и много други градове, но и Скопие беше предадено на него от Роман, сина на Петър, български цар преди него, и там Самуил му даде да властва, защото българите царуваха до Охрид, и до Драч, и по-далеч. По този начин Василий цар разорил високомерието на българите и веждите им превъзвисени (?) низвергна и ги прогони от своите кошари и овчари като гладни псета. Колкото бяха българи, толкова отведе плен, а петнадесет хиляди от тях,

ослепи, освен избитите, и на всяка стотина остави по един с едно око, та ги изпрати на цар Самуил. Той, като ги видя, изпадна в тъга и малодушие, и умря. Така [Василий] смири гордите и превърна в роби свободните. И оттогава бе Българско царство под власт гръцка до самия Асен Първи, цар на българите“. Цитираният текст заслужава да се сравни с някои български публикации (Kajmakova 1983, p. 141, pp. 176 – 178; Hronikata 1992, pp. 195 – 198). Д. Поливянни заключава: „Оценявайки българските сюжети в руската хронография от XV – XVII в., трябва да се има предвид, че през този период хронографската традиция претърпява еволюция (или по-скоро деволуция) от опити за синтезиране на руска, византийска (а с нея и българска), централно- и западноевропейска история до самоцелно съставяне на дебели токове с хиляди страници, съдейки по състоянието им, много рядко четени от някой, освен от самия съставител“.

Проф. д-р Ярослав Дудек (Университет от Зельона Гура, Полша) изнесе доклад на тема “The Bulgarian state and the steppe peoples of the Black Sea in the time of Samuel and his successors” (*Българската държава и степните народи в Причерноморието по времето на Самуил и неговите наследници*). Полският учен отбелязва, че от степните народи, населяващи земите на север от Дунав, България през управлението на комитопулите би могла да влезе в контакт само с печенегите. След разпадането на рах Khazarica през втората половина на X в. те със сигурност останали най-важният народ в черноморските степи. С големия си военен потенциал те биха могли да повлияят на борбите на българите с Василий II, особено при обстоятелствата, при които след убийството на цар Гаврил-Радомир напрежението сред елита на България се изостря. Авторът отделя специално място на опита на цар Йоан-Владислав и на пернишкия първенец да осъществят съюз с печенегите. Я. Дудек заключава, че Василий II не се нуждаел от подкрепата на печенегите, за да спечели войната с България. Техният неутралитет му бил е достатъчен. Политиката му по северните граници на държавата се характеризира с ефективност поне до края на управлението му. Политическата нестабилност на степния свят на север от Черно море става очевидна десетина години по-късно. Увеличените разходи за защита на северната граница от мигриращите печенеги принуждават наследниците му, и особено византийския император Михаил IV Пафлагон (1034 – 1041), да се откажат от умерената данъчна политика по отношение на новозавладените български земи.

По програма тук доклад (*The image of Tsar Samuel in the Byzantine and medieval Slavic sources*) трябваше да прочете полският византолог проф. д-р Мирослав Лешка. За съжаление, той почина на 24 август 2024 г. Присъстващите със ставане на крака и едноминутно мълчание почетоха паметта на нашия колега от Университета в Лодз.

Докладът на проф. д.и.н. Илия Г. Илиев (Институт за исторически изследвания – БАН) *„Византийските извори за историята на Самуилова България – хиляда години по-късно“* бе представен задочно поради отсъствието на автора. Основно място в него заемат 13-те летописни добавки към Виенския ръкопис (Cod. Vind. Hist. Gr. 74) от 1118 г. към хрониката на Йоан Скилица, добавени от автора на ръкописа – епископа на Девол, Михаил през 1118 г. Споменатите бележки напоследък бяха обект на важни научни изследвания (Iliev 2015; Schreiner 2018b).

След обедната пауза бе прочетено приветствие към участниците в конференцията, отправено от Негово светейшество Даниил, Патриарх Български и Митрополит Софийски. В обръщението му към учените се казва: *„Уважаваме и високо оценяваме вашето призвание и вашия труд, защото неговите плодове са не само научни достижения, но и призив към свят, към осъзнаване на онова, което е вечно и непреходно в народността ни битие, към памет за живота и подвига на онези, които са били преди нас... Историята на Самуилова България е история за величие на духа, непримиримост и воля за свобода и независимост...“*. Ансамбъл *„Елици“* под ръководството на своя художествен ръководител Даниел Иванов изпълни Песен за цар Самуил и църковни песнопения.

Следобедните заседания започнаха с представянето на книгата *„Документи за архиепископията в Охрид“*. Т. I. Съставител и предговор: Павел Павлов, Превод и коментари: Павел Павлов, Светослав Риболов, Венцислав Каравълчев. Гръцки текст: Светослав Риболов. Карти: Теодор Аврамов. София, 2024. Един от авторите на научния текст доц. д-р Светослав Риболов (Богословски факултет на Софийския университет „Св. Климент Охридски“) обстойно запозна присъстващите със съдържанието на изданието и неговото място в изследването на историята на Самуилова България. Всъщност става дума за ново издание на грамотите император Василий II от 1019 – 1020 г., дадени на Българската църква в Охрид, както и на хрисовул от 1272 г. на император Михаил VIII Палеолог (1259 – 1282), като текстовете на документите са публикувани на гръцки език с български превод и топографски коментар. Приложено е и факсимиле на Codex Sinaiticus 508 (976) 113^r – 125^v.

Голям интерес бе проявен към доклада на доц. д-р Изабел Гримм-Щаделман (Мюнхенски университет „Лудвиг-Максимилиан“) *“The medical view of the phenomenon of blinding according to Byzantine sources”* (*Медицински поглед към феномена ослепяване според византийските извори*). Тя представи различните средства за ослепяване. На първо място, това е най-разпространеният метод, описан в хрониките като *ἐκκοπή*, т.е. пълното унищожаване на зрението и на очите чрез механично въздействие с помощта на остър (или заострен) инструмент. Този метод на ослепяване се е прилагал много безмилостно (главно при престъпници) и без да се съо-

бразява с околните тъкани, така че при ослепените хора често се наблюдават хематоми на лицето (ἐπὶ δὲ τῶν ἀποτυφλωθεῖσων). Вторият метод за ослепяване се състои в унищожаване на зрението на осъдения чрез прилагане на топлина (πῆρωσις) чрез поставяне на нагорещен железен предмет (напр. диск, ἡχείο) или горящи въглища върху очите на осъдения, или чрез изливане на врящи течности (олио или оцет) върху очните ябълки. Този метод позволявал на екзекуторите да адаптират възможността за привидно или непълно ослепяване чрез регулиране на температурата на използваната течност или инструмент, или като се държи нагорещеният предмет по-близо или по-далеч от очите, както и чрез регулиране на количеството на течността, излята върху очите. От медицинска гледна точка, πῆρωσις не водел до незабавна, а до частична или постепенна загуба на зрението чрез създаване на малка левкома на роговицата и малък спад на зрителната острота, което означава частична загуба на зрението (Laskaratos & Marketos 1992, р. 143). Изключително ефективната комбинация от първите два метода чрез използване на остър нагрят инструмент е описана подробно в Омировата „Одисея“ във връзка с ослепяването на Полифем, а също така е документирана и във византийския период, напр. когато Теофилакт Симоката описва ослепяване с нажежени до червено железни гвоздеи. Уникално и изключително интересно изключение се открива в средновизантийското антропологично описание „За устройството на човешкото тяло“. В главата, посветена на сетивните органи, е описан специален метод за ослепяване, който се приписва на тирана Дионисий Сиракузки и при който зрителният нерв е безвъзвратно унищожен чрез внезапно излагане на ослепителна светлина. Докладът на доц. И. Грим-Щаделман бе придружен с многобройни илюстрации на средновековни византийски миниатюри, които дадоха нагледна представа за описаните действия при ослепяване.

Доц. д-р Ангел Николов (Софийски университет „Св. Климент Охридски“) говори по една дискуссионна тема („*Още веднъж за прозвището на Василий II „Българоубиец“*“), върху която той има и няколко по-стари публикации (Nikolov 2015a; Nikolov 2015b). Сред приведените нови доказателства авторът цитира една твърде интересна анонимна епиграма (снета от епиграфски паметник) за обновяването на крепостни стени (най-вероятно на Константинопол), в която след реторичен въпрос към пътника, който се чуди кой е извършил съответния ремонт, се дава отговор: „Василий, могъщият Българоубиец (Βασίλειος κράτιστος Βούργαροκτόνος), роденият в пурпур и господар на Рим, който имаше за брат император/господаря [„деспот“] Константин“. Тя е била публикувана за пръв път през 1835 г. по препис в ръкопис Cod. Par. gr. 1384 (1165 – 1166 г.) от германския юрист Карл Захария фон Лингентал (със съдействието на известния палеограф Карл Бенедикт Хазе). По мнението на нейния издател – австрийския византи-

нист Андреас Роби, цитираният текст от епиграмата показва, че „терминът „Българоубиец“ се е използвал поне от средата на XII в., а може би дори от XI в... ако се приеме, че епиграмата, цитирана от Захария, действително е съществувала първоначално като надпис, то това би било доказателство, че Василий II е бил известен като „Българоубиец“ още приживе“ (Rhoby 2021, pp. 315 – 317).

Немският медиевист и добър познавач на българската средновековна история Даниел Цийман (Централен европейски университет – Виена) прочете доклад на тема: *„Легенди и истории за женитби около цар Самуил“*. Във фокуса на неговото проучване бяха главно сведенията за браковете на Самуиловите дъщери – Мирослава и Косара (Теодора).

Докладът на проф. д-р Николай Кънев (Великотърновски университет „Св. Кирил и Методий“) *„Самуиловата дъщеря Мирослава и нейното удостоверяване с титлата патрикия-зости“*, по същество, беше едно аналитично изследване на тази единствена, давана на жена титла в императорския двор на Византия. След като се спря на всички личности, носители на патрикия-зости, авторът направи заключението, че удостоверяването на Мирослава с тази титла е категорично свидетелство за нейната родова принадлежност към българската царска династия.

Гл. ас. д-р Георги Сенгалевиц (Национален археологически институт с музей – БАН) прочете своя доклад (*„Каменните надписи на комитопулите и техните наследници и мястото им в средновековната кирилска епиграфика“*), придружен с мултимедийно представяне на епиграфските паметници от епохата на Самуилова България. Изказаната по-рано теза, че в базиликата „Св. Ахил“ на едноименния остров в Малкото Преспанско езеро през 993 г. е погребана майката на комитопулите – Рипсимия (Nikolov 2022, pp. 124 – 129), намери потвърждение в изложението на д-р Сенгалевиц, който приведе убедителни доказателства, че плочата с надписа от с. Герман всъщност е служила като покривен капак на един от каменните саркофази в църквата. Авторът обстойно се спря и на другите надписи от този период – тези от Битоля, Воден, Михаловце и др.

Докладът на докторант Елена Слатинска-Ованезова и проф. д-р Георги Н. Николов (СУ „Св. Климент Охридски“) *„Първи сведения за откриването на строително-летописния надпис от Битоля през 1956 г. и неговата интерпретация“* презентирани от докторанта, представи най-ранните съобщения за откриването на надписа и първите публикации за него в тогавашните Народна република Македония и Народна република България. Забелязва се фактът, че първоначално в Скопие никой не оспорва автентичността на Битолския надпис, за разлика от публикациите през последните десетина година, когато в Р Северна Македония се прокаря тезата, че надписът е фалшификат от XX век.

Д-р Михаил Раев (СУ „Св. Климент Охридски“) прочете доклад на тема *„Идеологическа стратегия, използвана в „Историята“ на Лъв Дякон за делегитимиране на цар Борис II“*. Специално внимание той отдели на изрази *κοίρανος τῶν Βουλγαρῶν*, като посочи изворите, в които той се среща, и интерпретацията му в съвременната историография.

Интересни и малко познати факти предложи докладът на д-р Евелина Минева (Атински национален университет „Йоанис Каподистриас“) *„Охрид и Самуил в новогръцката книжнина (XIX – началото на XX в.)“*. Тя разгледа представените творби в три групи: църковно-богословска книжнина (Атанасий Пароски, „Небесният съд“. Лайпциг 1805, второ издание – Атина, 1850), исторически трактати (Харилаос Димопулос, „Преглед на източните народи. Втора част: История на българите, заедно с моралното и интелектуално състояние и политическото им положение на Изток“. Браила, 1866; Н. Й. Коконис, „История на българите“. Атина, 1877) и художествена литература (автори: Йон Драгумис (1878 – 1920) и Пенелопи Делта (1874 – 1941)).

Гл. ас. д-р Методи Златков (Национален археологически институт с музей – БАН) прочете доклад на тема *„Политическите граници в района на Средна Струма през IX – началото на XI в.“*. Фактически авторът проследи българското териториално разширение в Източна Македония и динамиката на границите в региона. Под Средна Струма М. Златков визира териториите между Кресненския и Рупелския пролом и между Пирин и с. Ключ. Специално внимание бе отделено на двете нови византийски административни единици, възникнали след 971 г. – темите *ὁ Στρυμωνός ἥτοι Χρυσάβας* /Стримон или Хрисава и *ὁ τοῦ Νέου Στρυμωνός* /Нови Стримон (Oikonomidès 1972, р. 265, 269). Авторът заключава, че няма промяна на границата между Византия и България след 971 г. и Средна Струма остава в свободните предели на Българското царство. Използваните карти от М. Златков дадоха добра визуална представа за проследените политически промени.

С много богат илюстративен материал доц. д-р Валери Йотов (Общински културен институт – гр. Бяла) представи доклада си *„Средновековният меч – начин на носене“*. Като нагледни примери авторът бе привлякъл както материали от археологически разкопки, така и много средновековни миниатюри.

Докладът на проф. д-р Тома Томов (Нов български университет) *„Бележка за името Кракра“* бе посветен на знаменития воевода и крепостен управител на Перник в Самуилова България. Според автора не става дума за прабългарско име *Кракръс* – славянска форма от тюрко-българското „черен“: *kara-kara/ Qara-qara* (Feher 1928, pp. 96 – 97; Moravcsik 1958, 173), а за славянски прякор, който произлиза от глагола „грача“, т.е.

„гра-гра“. В някои славянски езици това звучи като „кра-кра“.

Заседанията бяха последвани от оживени дискусии по прочетените доклади. След окончателна доработка на представените изследвания за публикация се очаква в началото на 2025 г. да бъде издаден сборник с материали от конференцията в Петрич. В заключение може да се каже, че този научен форум значително обогати знанията за историята на Самуилова България и проправи пътя за едно мащабно и ново изследване на тази епоха от българското минало.

БЕЛЕЖКИ

1. Световноизвестният немски византинист Петер Шрайнер (р. 1940) има редица изследвания, посветени на средновековната българска история. Сред многобройните му публикации в българската научна периодика е и тази в списание История: Шрайнер, П., 2023. Защо погина Византия. *История*, Т. 31, № 4, с. 335 – 345. <https://doi.org/10.53656/his2023-4-1-why> (Schreiner, P., 2023. Why Did Byzantium Perish. *Istoriya-History*, vol. 31, no. 4, pp. 335 – 345. <https://doi.org/10.53656/his2023-4-1-why>).

ЛИТЕРАТУРА

- ИЛИЕВ, И. Г., 2015. Добавките на Михаил Деволски към Хрониката на Йоан Скилица и борбата на българите с Византия през X – XI век. В: ГЮЗЕЛЕВ, В. & НИКОЛОВ, Г. Н. (ред.). *Хиляда години от битката при Беласица и от смъртта на цар Самуил (1014 – 2014)*, с. 70 – 75. София: Гутенберг. ISBN 978-619-176-049-7.
- КАЙМАКАМОВА, М., 1983. Българската кратка хроника в среднобългарския превод на Манасиевата хроника. 1. Текст. Превод. Коментар. *Годишник на Софийския университет. Исторически факултет*, Т. 76, с. 123 – 178.
- НИКОЛОВ, А., 2015b. Около прозвището на Василий II „Българоубиец“. В: ГЮЗЕЛЕВ, В. & НИКОЛОВ, Г. Н. (ред.). *Хиляда години от битката при Беласица и от смъртта на цар Самуил (1014 – 2014)*, с. 84 – 91. София: Гутенберг. ISBN 978-619-176-049-7.
- НИКОЛОВ, Г. Н., 2022. *Из историята на Самуилова България*. София: Македонски научен институт. ISBN 978-619-7377-26-2.
- ПЕЕВ, Д., 2012. Новые данные о времени и месте перевода Хроники Георгия Амартола. *Летописи и хроники. Новые исследования*. 2011 – 2012. Москва – Санкт-Петербург, с. 17 – 29.
- ФЕХЕР Г., 1928. Първата поява на прабългарите в Македония. Обяснение на името Коџвер. *Македонски преглед*, Т. 4, № 3, с. 89 – 97.

- Хрониката на Константин Манаси. Зората на българската епика*. Предговор, превод и коментар: Иван Буюклиев. Исторически бележки: Иван Божилов. 1992. София: Св. Климент Охридски.
- ШПРАЙНЕР, П., 2018а. Охридская рукопись Иоанна Скилицы в Софии. *Bulgaria Mediaevalis*, vol. 9, pp. 135 – 142. ISSN 1314-2941.
- ШПРАЙНЕР, П., 2023. Защо погина Византия. *История*, Т. 31, № 4, с. 335 – 345. <https://doi.org/10.53656/his2023-4-1-why>.
- LASKARATOS, J. & MARKETOS, S., 1992. The penalty of blinding during Byzantine times. Medical remarks. *Documenta Ophthalmologica*, vol. 81, pp. 133 – 144.
- MORAVCSIK, G., 1958. *Byzantinoturcica. II. Sprachreste der Türkvölker in den byzantinischen Quellen*. Berlin.
- NIKOLOV, A., 2015a. On Basil II's cognomen "The Bulgar-Slayer". In: В: ГЮЗЕЛЕВ, В. & НИКОЛОВ, Г. Н. (ред.). *Европейският югоизток през втората половина на X – началото на XI век. История и култура. Международна конференция. София, 6 – 8 октомври 2014 г.* София. 578 – 584. ISBN 978-954-509-540-5.
- OIKONOMIDÈS, N., 1972. *Les listes de préséance byzantines des IXe et Xe siècles. Introduction, texte, traduction et commentaire*. Paris: Éditions du Centre national de la recherche scientifique.
- RHOBY, A., 2021. Varia Lexicographica III. Neues Material zum byzantinischen und postbyzantinischen Wortschatz. *Jahrbuch der Österreichischen Byzantinistik*, vol. 71, pp. 303 – 393. AU ISSN 0378-8660; ISBN 978-3-7001-9054-7.
- SCHREINER, P., 2001. Johannes Skylitzes und Bulgarien. In: *Международна конференция „Византийското културно наследство и Балканите“*. Септември 6 – 8, 2001, Пловдив, България. Сборник доклади, с. 26 – 31. Sine loco, sine anno.
- SCHREINER, P., 2018b. Die Chronik des Michael von Devol (1118). Eine neue Einschätzung der Wiener Skylitzes-Handschrift hist. gr. 74. In: BILIARSKY, I. A. (Ed.). *Laudator temporis acti. Studia in memoriam Ioannis A. Božilov*, vol. I. Religio, Historia, pp. 240 – 252. Serdicae: IK Gutenberg. ISBN 978-619-176-131-9.
- SCHREINER, P., 2023a. The manuscript of Johannes Skylitzes in the Bulgarian Historical Museum in Sofia. *Proceedings of the National Museum of History*, vol. 36, pp. 417 – 423. ISSN 1311-5219.

REFERENCES

- FEHER, G., 1928. Părvata poyava na prabălgarite v Makedoniya. Obyasnenie na imeto Kouver. *Makedonski pregled*, vol. 4, no. 3, pp. 89 – 97.

- Hronikata na Konstantin Manasi. Zorata na bălgarskata epika. Predgovor, prevod i komentar Ivan Bujukliev. Istoricheski belezhki: Ivan Bozhilov.* 1992. Sofia: St Kliment Ohridski.
- ILIEV, I. G., 2015. Dobavkite na Mihail Devolski kăm Hronikata na Joan Skilitza i borbata na bălgarite s Vizantiya prez X – XI vek. In: GYUZELEV, V. & NIKOLOV, G. N. (Eds.). *Hilyada godini ot bitkata pri Belasitza i ot smărtta na tsar Samuil (1014 – 2014)*, pp. 70 – 75. Sofia: Gutenberg. ISBN 978-619-176-049-7.
- KAYMAKAMOVA, M., 1983. Bălgarskata kratka hronika vsrednobălgarskiya prevod na Manasievata hronika. 1. Tekst, prevod komentar. *Godishnik na Sofijskiya universitet. Istoricheski fakultet*, vol. 76, pp. 123 – 178.
- LASKARATOS, J. & MARKETOS, S. 1992. The penalty of blinding during Byzantine times. Medical remarks. *Documenta Ophthalmologica*, vol. 81, pp. 133 – 144.
- MORAVCSIK, Gy., 1958. *Byzantinoturcica. II. Sprachreste der Türkvölker in den byzantinischen Quellen*. Berlin.
- NIKOLOV, A., 2015a. On Basil II's cognomen "The Bulgar-Slayer". In: GYUZELEV, V. & NIKOLOV, G. N. (Eds.). *Evropejskijat yugoiztok prez vtorata polovina na X – nachaloto na XI vek. Mezhdunarodna konferentsiya. Sofia, 6 – 8 oktomvri. 2014*, pp. 578 – 584. Sofia. ISBN 978-954-509-540-5.
- NIKOLOV, A., 2015b. Okolo prozvishteto na Vasiliy II "Bălgaroubiets". In: GYUZELEV, V. & NIKOLOV, G. N. (Eds.). *Hilyada godini ot bitkata pri Belasitza i ot smărtta na tsar Samuil (1014 – 2014)*, pp. 84 – 91. Sofia: Gutenberg. ISBN 978-619-176-049-7.
- NIKOLOV, G. N., 2022. *Iz istoriyata na Samuilova Bălgariya*. Sofia: Make-donski nauchen institut. ISBN 978-619-7377-26-2.
- OIKONOMIDÈS, N., 1972. *Les listes de préséance byzantines des IXe et Xe siècles. Introduction, texte, traduction et commentaire*. Paris: Éditions du Centre national de la recherche scientifique [In French].
- PEEV, D., 2012. Novye dannye o vremeni i mesta perevoda Hroniki Georgija Amartola. *Lettopisi i hroniki. Novye issledovaniya. 2011 – 2012*. Moskva – Sankt Peterburg, 17 – 29 [In Russian].
- RHOBY, A., 2021. Varia Lexicographica III. Neues Material zum byzantinischen und postbyzantinischen Wortschatz. *Jahrbuch der Österreichischen Byzantinistik*, vol. 71, pp. 303 – 393 [In German]. AU ISSN 0378-8660; ISBN 978-3-7001-9054-7.
- SCHREINER, P., 2001. Johannes Skylitzes und Bulgarien. In: *Mezhdunarodna konferentsiya „Vizantiyskoto kulturno nasledstvo i Balkanite“*. Septemvri 6 – 8, 2001, Plovdiv, Bălgariya. *Sbornik dokladi*. Sine loco, sine anno, pp. 26 – 31 [In German].

- SCHREINER, P., 2018a. Ohridskaya rukopis Ioanna Skilitzy v Sofii. *Bulgaria Mediaevalis*, vol. 9, pp. 135 – 142. ISSN 1314-2941. [In Russian].
- SCHREINER, P., 2018b. Die Chronik des Michael von Devol (1118). Eine neue Einschätzung der Wiener Skylitzes-Handschrift hist. gr. 74. In: BILIARSKY, I. A. (Ed.). *Laudator temporis acti. Studia in memoriam Ioannis A. Božilov*, vol. I. *Religio, Historia*, pp. 240 – 252. Serdicae: IK Gutenberg. ISBN 978-619-176-131-9. [In German].
- SCHREINER, P., 2023a. The manuscript of Johannes Skylitzes in the Bulgarian Historical Museum in Sofia. *Proceedings of the National Museum of History*, vol. 36, pp. 417 – 423. ISSN 1311-5219.
- SCHREINER, P., 2023. Why Did Byzantium Perish. *Istoriya-History*, vol. 31, no. 4, pp. 335 – 345. <https://doi.org/10.53656/his2023-4-1-why>.

**INTERNATIONAL SCIENTIFIC CONFERENCE
“1010TH ANNIVERSARY OF THE DEATH OF THE
BULGARIAN TSAR SAMUEL.
SAMUEL’S BULGARIA – HISTORY AND CULTURE”**

✉ **Prof. Georgi N. Nikolov**

ORCID iD: 0000-0001-8066-7582

Macedonian Scientific Institute

5, Pirotka Str.

Sofia, Bulgaria

E-mail: gnikolov2@gmail.com